

Patryk Gacka

Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu

Sierpień 2015

Drony a prawo międzynarodowe. Implikacje dla Polski

1. Wstęp

Wykorzystanie broni, która nie prowadzi do bezpośredniego narażenia życia osób nią kierujących, nie jest zjawiskiem nowym. Już w połowie wieku XVIII wojsko austriackie wysyłało przeciwko Wenecji balony wypełnione ładunkami wybuchowymi. Wraz z rozwojem techniki wojskowej wprowadzano kolejne technologie, chociażby takie jak torpedy niewymagające udziału przy ich sterowaniu od momentu wystrzelenia aż do wybuchu. W ten sposób idea ponoszenia możliwie najmniejszych kosztów w walce z przeciwnikiem przybierała kolejne postaci, aby w końcu zmaterializować się w znanym powszechnie w obecnych czasach tzw. **dronie**, czyli bezzałogowym statku powietrznym (*UCAV – Unmanned Combat Aerial Vehicle*).

2. Drony a prawo międzynarodowe

Prawo międzynarodowe publiczne, w tym międzynarodowe prawo humanitarne, nie zawiera bezwzględnego zakazu prowadzenia działań zbrojnych za pomocą dronów. Z prawnego punktu widzenia ich wykorzystywanie jest możliwe, o ile zachowane zostaną stosowne wymogi stawiane przed środkami walki. Oznacza to, że ataki z wykorzystaniem dronów muszą być przeprowadzane z poszanowaniem zasad humanitaryzmu i rozróżniania oraz muszą być proporcjonalne względem celu, który ma być dzięki nim osiągnięty. Jeżeli nie dojdzie do naruszenia tych zasad, atak przeprowadzony przy użyciu drona będzie legalny.

Istniejące obecnie kontrowersje dotyczą sposobów wykorzystania dronów, co pozostaje w ścisłym związku z ich technologicznymi parametrami. Kontrowersje budzą zwłaszcza następujące kwestie:

1. Kto kieruje dronem?
2. Gdzie jest przeprowadzany atak?
3. Kiedy jest przeprowadzany atak?

Odpowiedź na powyższe pytania i ich legalna kwalifikacja może być dokonana wyłącznie *a casu ad casum*, czyli od przypadku do przypadku. Praktyka wskazuje jednak, iż istnieje wysokie

prawdopodobieństwo naruszenia prawa międzynarodowego właśnie ze względu na parametry systemów bojowych bezzałogowych pojazdów latających (SBBPL). Dla przykładu, jeżeli operatorem drona jest nie kombatannt posiadający uprawnienie do kierowania tym statkiem w trakcie konfliktu zbrojnego, lecz osoba cywilna (np. pracownik osoby prawnej), dochodzi do naruszenia norm międzynarodowego prawa humanitarnego. Osoba cywilna nie dysponuje bowiem prawem do bezpośredniego uczestniczenia w działaniach zbrojnych. Takie prawo przysługuje natomiast kombatanntowi. Rozróżnienie tych dwóch grup podmiotów ma fundamentalne znaczenie z punktu widzenia prawa międzynarodowego.

Ponadto wątpliwości budzą praktyki tzw. selektywnej eliminacji (*targeted killing*) oraz koncepcja tzw. *signature strike*, czyli ataków wymierzonych w grupę osób charakteryzujących się pewną określoną cechą, która łączy z działalnością zbrojną, ewentualnie terrorystyczną, oponenta podmiotu stosującego *signature strike*, przy czym tożsamość tych osób nie jest atakującemu znana. Powyższe metody walki są ściśle powiązane z samymi dronami, gdyż możliwość ich zastosowania wynika z posiadanych przez drony zdolności technologicznych. Dawniej przeprowadzenie takich ataków było zupełnie niemożliwe albo dochodziło do nich wyjątkowo. Drony stanowią w tym sensie zdecydowaną zmianę jakościową.

O tym, jakie mogą być następstwa użycia bezzałogowych systemów powietrznych (BSP) donosiła między innymi prasa w związku z niezamierzonym zabójstwem dwóch niewinnych zakładników narodowości amerykańskiej i włoskiej w trakcie ataku przeprowadzonego za pomocą drona, którego celem byli wojownicy Al-Kaidy¹. Do podobnych sytuacji dochodziło także w przeszłości². Widać więc, iż użycie SBBPL może rodzić trudności nie tylko techniczne, lecz również prawne. Zabójstwo obu zakładników, chociaż odbyło się po uzyskaniu niezbędnej autoryzacji, było działaniem nielegalnym. Mimo iż w przeszłości branie zakładników w celu zdobycia przewagi militarnej było uznawane za legalne, od czasu wejścia w życie IV Konwencji genewskiej o ochronie osób cywilnych podczas wojny z 1949 r. stan ten uległ zmianie na skutek wprowadzenia art. 3, 34 i 147, zgodnie z którymi branie zakładników jest zakazane. Delegalizacja dodatkowo umocniona została w I Protokole dodatkowym³ (art. 75 par. 2 c), który usunął istniejące dotychczas luki prawne. Z tych też względów strona amerykańska natychmiast po ujawnieniu pomyłki zaoferowała rodzinom ofiar stosowne zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. Wydaje się, iż w przypadku wykorzystania SBBPL można z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić istnienie wyższego, niż ma to miejsce w razie skorzystania z konwencjonalnych metod walki, ryzyka popełnienia podobnego błędu na skutek wadliwego rozróżnienia kombatanntów od osób niebiorących udziału w toczącym się konflikcie.

3. Drony a Polska

Początkowo Polska nie wyrażała większego zainteresowania użyciem dronów dla celów wojskowych, nabywając je wyłącznie w celach pokojowych (np. kontrolowanie granic państwa).

¹ <http://www.theguardian.com/world/2015/apr/23/us-drone-strike-killed-american-italian-al-qaida> [dostęp 4.5.2015].

² <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/23/us-justification-drone-killing-american-citizen-awlaki> [dostęp 4.5.2015].

³ Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.; dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (DzU 1992, nr 41, poz. 175).

Stan ten uległ jednak zasadniczej zmianie wraz z przyjęciem programu Priorytetowe zadania modernizacji technicznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w ramach programów operacyjnych, w którym przewidziano wyposażenie jednostek wojskowych w bezzałogowe systemy powietrzne (BSP). Choć sam program wciąż znajduje się w fazie analityczno-koncepcyjnej, nie ulega wątpliwości, iż w sposób czytelny wytycza on jeden z technologicznych celów rozwoju polskiej armii w najbliższych latach. Według uchwały Rady Ministrów podmiotami wykonawczymi są: Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Obrony Narodowej do Spraw Uzbrojenia i Modernizacji oraz dyrektorzy programów operacyjnych. Obecnie prace w tym zakresie toczą się w obrębie Biura Bezpieczeństwa Narodowego, działającego z polecenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Koalicja SBBPL

W styczniu 2015 r. z inicjatywy fundacji Inicjatywa na rzecz Międzynarodowego Prawa Karnego i Praw Człowieka (ICLHR) zawiązała się Koalicja SBBPL (skrót od: systemy bojowych bezzałogowych pojazdów latających), skupiająca kilkanaście organizacji pozarządowych, w tym Polski Instytut Praw Człowieka i Biznesu. Celem Koalicji jest zwrócenie uwagi strony rządowej na potrzebę objęcia projektowaną regulacją rozwiązań prawnych, takich jak: jasność podstawy prawnej stosowania BSP, odpowiedzialność operacyjną i kontrolę sądową ataków przy użyciu BSP oraz skuteczny dostęp do środków odwoławczych dla ich ofiar. Ponadto projektowane przepisy powinny uwzględniać stanowiska i zalecenia organów międzynarodowych (m.in. Parlamentu Europejskiego, Specjalnego Sprawozdawcy ONZ ds. pozasądowych, doraźnych i arbitralnych egzekucji etc.).

29 kwietnia 2015 r. Koalicja oficjalnie ogłosiła swoje stanowisko, w którym wskazuje m.in. na problemy natury prawnej, które wymagają rozstrzygnięcia i jasnych regulacji na poziomie prawa, zanim dojdzie do wykorzystania dronów w przyszłych operacjach wojskowych. Koalicja opiera swoje twierdzenia i postulaty m.in. na właściwych przepisach Konstytucji, ustaw, umów międzynarodowych oraz aktach *soft law*. Z pełnym tekstem Stanowiska można zapoznać się na stronie internetowej: <http://5ton.pl/kampania/opinia/>.

5. Podsumowanie

Mając na uwadze ukazane powyżej problemy, należy mieć nadzieję, że w trakcie prac nad Narodowym Programem Systemów Bezzałogowych, w tym nad regulacjami prawnymi i polityką w zakresie stosowania dronów, zaprezentowane powyżej stanowisko i postulaty organizacji pozarządowych zostaną rozpatrzone i uwzględnione. Członkowie Koalicji są gotowi podjąć współpracę z organami publicznymi oraz wesprzeć swoją wiedzą prace nad Programem. Jak wskazują bowiem przytoczone informacje, niewątpliwie istnieje potrzeba stworzenia odpowiednich ram prawnych, kompleksowo regulujących problematykę użycia dronów. Jednak ich przyjęcie powinno być poprzedzone wyczerpującymi konsultacjami społecznymi, które być może przyczynią się do rozwiązania szeregu problemów natury prawnej, a na pewno pozwolą zapewnić, że żadne z istotnych zagadnień i aspektów wykorzystania dronów nie zostanie w trakcie prac pominięte.